

Vokietijos serialinių leidinių suvestinio katalogo vaidmuo

Hartmut WALRAVENS

Tarptautinė ISBN agentūra, Potsdamer Str. 33, 10772 Berlin, Germany, el. p. hartmut.walravens@sbb.spk-berlin.de

Vokietijos serialinių leidinių suvestinis katalogas – ZDB (*Zeitschriftendatenbank*) yra išsamus, kooperuota prijungtinės prieigos sistema, kuri teikia informaciją apie serialinių leidinių fondų duomenis bei prieigą prie bet kurios jų formos. Tai aukšto bibliografinio lygio (faktiškai autoritetinių failų) katalogas, teikiantis serialinių leidinių įrašus regioninėms bei vietinėms bibliotekų sistemoms, jis yra visų Vokietijos tarpbibliotekinių mainų bei dokumentų tiekimo sistemų bazė. ZDB identifikavimo numeris šiame kontekste yra labai svarbus, daug svarbesnis nei ISSN, kurį turi tik dalis šios duomenų bazės dokumentų. ZDB lengviausiai prieinamas per OPAC, kuris internete yra nemokamas (<http://zdb-opac.de>). Kadangi ZDB naudoja PICA programinę įrangą, paieškos ekranas yra pažįstamas ne tik Vokietijos, bet ir Prancūzijos bei Nyderlandų vartotojams. Sąsaja su angliška versija palengvina naudojimą šiuo katalogu kitose šalyse. Numatoma parengti versijas prancūzų ir italų kalbomis, rusiškas variantas, kurio taip pat pageidauja vartotojai, prieinamas PICA vystymo tarpyboje.

ZDB struktūra

ZDB sudaro trys skirtingi, sąsajomis sujungti failai:

- antraštės;
- kolektyvai;
- fondų duomenys.

Ši struktūra užtikrina, kad vieno įrašo pasikeitimai pasiektų (ir galiausiai atnaujintų) susijusius įrašus. Tai ypač svarbu kalbant apie kolektyvus: Vokietijos suvestinis kolektyvų autoritetinių įrašų failas yra ZDB dalis.

Nors bibliotekos dalyvės bei archyvai kataloguoja tiesiogiai į ZDB, už antraštę ir kolektyvą atsakinga centrinė redakcija. Abipusiu susitarimu pakeitimai bibliografiniuose įrašuose gali būti daromi pateikus prašymą leidinių redaktoriams. Taip daroma, norint išvengti darbų dubliavimo, nesusipratimų ir pan. Už fondų duomenis atsakingos atitinkamos organizacijos. Be to, bazėje yra bib-

liotekų adresų failas, susietas su informacija apie fondų duomenis.

Katalogavimas

Katalogavimo taisyklių rinkinys *Regeln für die alphabetische Katalogisierung: RAK* yra aukšto lygio, bet dėl to jis sulaukė kritikos, nes truputį žemesnis lygis ir didesnis tarptautinis suderinamumas pagerintų keitimąsi duomenimis ir bendradarbiavimą pasauliniu mastu. Buvo atliktas tyrimas ir išnagrinėti visi „už“ ir „prieš“ dėl galimo perėjimo nuo RAK prie AACR2 ir nuo vokiečių keitimosi duomenimis formato MAB prie MARC21. Tyrimo rezultatai parodė, kad toks perėjimas nebūtų išmintingas:

- yra nuomonių iš AACR bendruomenės, kad reikėtų patobulinti taisykles;
- reikėtų didelių išlaidų, nes bibliotekos sistema ir visa ZDB turės būti atitinkamai priderinta ar konvertuota. Išlaidos nebus proporcingos laukiamai naudai;
- vietoj duomenų konvertavimo ir perkonvertavimo labiau norėtųsi gerinti paslaugas, teikiamas skaitytojams, suteikti geresnes nuorodas ir paieškos galimybes esamiems katalogams ir naršymo priemonėms;
- spartus techninis vystymasis pagreitintų pasaulinių katalogavimo taisyklių suartėjimo tobulinimą. Šiandieniniai paieškos mechanizmai ir ryšiai su vartotojais leidžia pasiekti optimalių rezultatų net su skirtingų struktūrų ir taisyklių failais. Nereikalingų ar pasenusių taisyklių ir nuostatų (atsiradusių dėl ankstesnių kortelinių katalogų reikmių) pašalinimas tik paspartintų plėtrą;
- kalbant apie serialinius leidinius, didžiausia kliūtis tarptautiniam bendradarbiavimui yra ne bibliografinių aprašų neatitikimas, bet serialinio leidinio antraštės apibrėžimas. Tai akivaizdu diskusijose dėl Tarptautinės standartinės serialinio leidinio antraštės (*International Standard Serial Title*). Egzistuoja ne tik skirtingos nuomonės tarp atskirų bendruomenių (AACR, ISSN, RAK ir t. t.), bet ir jų viduje. Galima paminėti tik antraštės skilimo problemą – kada mes

turime naują antraštę, o kada tik nežymų pasikeitimą? Yra problemų ir dėl pagrindinio įrašo, ir atitinkamai dėl vėliausios antraštės. ZDB jau seniai pritarė ISSN registracinės antraštės naudojimui, kaip tinkamiausiam sprendimui esminei problemai spręsti.

Statistika

Kelios šalys turi nedidelius valstybinius suvestinius serialinių leidinių katalogus, ZDB, atrodo, yra didžiausias iš jų. Šiuo metu jame yra 1,1 mln. serialinių leidinių antraščių įvairiomis kalbomis ir apie 5,8 mln. fondų duomenų apie leidinius Vokietijos organizacijose. Jame yra 410 tūkst. šiuo metu leidžiamų serialinių leidinių, 62 tūkst. laikraščių ir žurnalų bei apie 22 tūkst. e. žurnalų.

Elektroniniai serialiniai leidiniai

Nors į suvestinius katalogus įtraukti informaciją apie e. žurnalus nėra privaloma, ZDB ji yra, nes vieni skaitytojai dažnai nežino, kokių formatu serialinis leidinys yra prieinamas, o kitiems tai nerūpi. Todėl ir būtina pateikti informaciją apie prieigą prie e. žurnalų.

Informaciją apie licencijas administruoja atskira organizacija – EZB (*Elektronische Zeitschriftenbibliothek Regensburg*), su kuria glaudžiai bendradarbiaujama. Šviesos signalų sistema vartotoją informuoja apie prieigos prie leidinio galimybes – laisva, individualios sąlygos, prieiga per konsorciumus ir pan. Visos antraštės, kurios yra EZB, pateikiamos ir ZDB. ZDB teikia informaciją ir apie žurnalų rinkinius, pavyzdžiui, EBSCOhost ir pan.

Paslaugos vartotojams

Užsakymas internetu yra lengvas, naudojantis mygtukais gali būti individualiai suteikta ir dokumento pristatymo paslauga.

Hipernuorodos vartotoją nukreipia tiesiai į išteklių internete.

Karlsruhe Virtual Catalogue (KVK) jungia daugelį didelių bibliotekų ir pasaulinių bibliotekinių sistemų, įskaitant ir ZDB.

Perspektyvos

Ateityje ZDB plės savo paslaugas skaitytojui/vartotojui:

- teiks paieškos algoritmus, kurie nukreips vartotoją

tiesiai į norimą tomą, apeinant vieną paieškos etapą bei žmogiškojo faktoriaus įtaką interpretuojant bendrą fondų duomenų formuluoatę;

- sudarys galimybes apriboti paiešką iki atskirų organizacijų fondų duomenų;

- sudarys geresnes atrankos galimybes;

- administruos atskirus paieškos profilius.

Bus stiprinamas bendradarbiavimas su EZB.

Tiesioginės nuorodos nukreips vartotoją į turinių duomenų bazes su vienos pakopos užsakymo internetu galimybe.

Numatoma gerinti dalykinę paiešką, teikti į skaitmeninius failus išsamesnę informaciją apie fondų duomenis ir prieigą prie jų.

Standartiniai numeriai ir ZDB

Be jau minėto ZDBN numerio (ZDB duomenų bazės identifikacinis numeris, naudojamas įrašų susiejimui), svarbų vaidmenį vaidina ISSN. Kaip tarptautinis numeris, jis leidžia susieti skirtingai struktūruotus failus. Būtų idealu, jei registracinė antraštė, susijusi su ISSN, būtų vertinama kaip Tarptautinė standartinė serialinio leidinio antraštė.

Kadangi ZDB gyvuoja anksčiau nei ISSN sistema, joje yra daug serialinių leidinių, kuriems ISSN buvo suteiktas vėliau. ZDB, padedant Tarptautiniam ISSN centrai, vykdė projektą, kurio tikslas buvo įrašyti kuo daugiau ISSN numerių į jau egzistuojančius įrašus.

Kiti tarptautiniai standartiniai numeriai vaidina tik antraeilį vaidmenį. Didelį serialinių leidinių skaičių sudaro monografijos (pavyzdžiui, serijose), todėl jie turi ir ISBN. Deja, šios informacijos ZDB nėra, nes tuomet reikėtų sudarinėti sąrašus bei atskirų fizinių grupių aprašus, o ZDB visų pirma apibendrina fondų duomenis.

Skaitmeninio objekto identifikatoriaus (*Digital Object Identifier – DOI*) kataloge praktiškai nėra, nes pagrindinis DOI objektas yra dokumentai, smulkesni negu visas serialinis leidinys. Nacionalinės bibliografijos numeris (*National Bibliographic Number – NBN*) nėra reikšmingas, nors Europos nacionalinės bibliotekos prieš keletą metų nutarė pritaikyti NBN schemą, kurią pasiūlė Suomijos ir Švedijos nacionalinės bibliotekos. Vokietijoje šios sistemos diegimas tarptautiniu lygiu nelabai pasistūmėjo į priekį.

Dėl šios priežasties ISSN lieka vienintelis tikrai išsamus tarptautinis identifikatorius, kuris, manoma, ir ateityje visiškai išnaudos savo galimybes tarptautiniu lygmeniu.

Iš anglų kalbos vertė D. Petrauskienė